

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۴ | مهر ۱۳۹۵

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲ اقتصاد ایران در یک نگاه
۳ ۱ - بخش واقعی
۵ ۲ - قیمت‌ها و تورم
۶ ۳ - تراز پرداخت‌ها
۸ ۴ - بازار ارز
۹ ۵ - متغیرهای پولی و اعتباری
۱۰ ۶ - وضعیت مالی دولت
۱۱ ۷ - بازار سرمایه
۱۲ ۸ - دیگر تحولات اقتصادی

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	۱۳۹۳	۱۳۹۴	بهار ۱۳۹۴	تابستان ۱۳۹۴	پاییز ۱۳۹۴	زمستان ۱۳۹۴	بهار ۱۳۹۵
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۰/۶	۱۱/۰	۱۰/۸	۱۰/۹	۱۰/۷	۱۱/۸	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۵/۲	۲۶/۱	۲۵/۰	۲۵/۷	۲۵/۴	۲۸/۶	-
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۷/۲	۳۸/۲	۳۸/۰	۳۸/۹	۳۸/۱	۳۷/۷	-
نرخ رشد زیربخش‌های اقتصادی به قیمت ثابت (درصد)*							
نفت	۴/۸	۳/۶	۳/۶	۳/۴	-۹/۰	۱۶/۵	۵۷/۳
کشاورزی	۳/۸	۵/۷	۸/۷	۵/۹	۳/۶	۶/۲	۴/۰
صنایع و معادن	۵/۰	-۲/۹	-۳/۸	-۲/۳	-۳/۹	-۱/۴	۲/۹
خدمات	۲/۴	۰/۴	-۰/۶	-۰/۱	۱/۲	۱/۰	۲/۹
تولید ناخالص داخلی	۳/۰	۱/۳	۰/۳	۱/۴	۱/۳	۲/۳	۴/۴
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۲/۸	۱/۳	۰/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۹	۲/۹
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۳/۵	-۱۵/۷	-۱۰/۱	-۱۵/۱	-۱۹/۳	-۱۸/۲	-۱۰/۰
نفت (هزار بشکه در روز)							
تولید	۳,۰۶۳	۳,۲۳۱	۳,۰۹۳	۳,۱۶۱	۳,۲۹۹	۳,۳۷۹	-
صادرات	۱,۴۳۵	۱,۵۷۴	۱,۴۲۲	۱,۵۳۴	۱,۵۶۱	۱,۷۸۷	-
نرخ تورم (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف کننده	۱۵/۶	۱۱/۹	۱۶/۳	۱۲/۸	۱۰/۱	۸/۹	۷/۲
رشد شاخص بهای تولید کننده	۱۴/۸	۴/۹	۷/۴	۵/۳	۴/۰	۳/۲	۲/۷
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۵۵,۳۵۲	۳۳,۵۶۹	۱۰,۶۳۳	۹,۴۳۲	۷,۰۲۸	۶,۴۷۶	-
صادرات غیرنفتی	۳۱,۱۱۹	۳۱,۰۲۸	۷,۰۴۷	۶,۵۰۴	۹,۷۴۰	۷,۷۳۷	-
واردات کالا	۶۵,۰۷۹	۵۲,۴۱۹	۱۲,۹۰۲	۱۳,۱۷۱	۱۲,۵۱۰	۱۳,۸۳۶	-
تراز حساب کالا	۲۱,۳۹۲	۱۲,۱۷۷	۴,۷۷۸	۲,۷۶۴	۴,۲۵۸	۳۷۷	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۳۰,۰۱۲	-۱۹,۱۵۸	-۷,۰۲۸	-۶,۴۸۷	-۲,۱۴۹	-۵,۵۷۷	-
تراز حساب جاری	۱۵,۸۶۱	۹,۰۱۶	۳,۹۴۷	۲,۱۹۰	۳,۸۱۶	-۹۳۷	-
تراز حساب سرمایه	-۱,۶۶۴	-۲,۵۱۳	-۴,۲۱۸	۴,۱۶۶	۲,۱۲۲	-۴,۵۸۳	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۸,۵۶۱	۲,۲۳۳	-۶۴۷	۲,۲۰۹	۲,۲۰۶	-۱,۵۳۵	-
نرخ دلار در بازار آزاد (ریال)	۳۲,۱۰۱	۳۴,۴۸۱	۳۳,۲۷۹	۳۳,۴۸۴	۳۵,۴۶۵	۳۵,۷۳۱	۳۴,۶۹۱
نرخ دلار در بازار بین بانکی (ریال)	۲۶,۵۰۹	۲۹,۶۳۲	۲۸,۴۹۹	۲۹,۶۸۱	۲۹,۹۹۷	۳۰,۱۷۹	۳۰,۳۵۸
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال)							
پایه پولی	۱,۳۱۱/۵	۱,۵۳۳/۶	۱,۳۱۷/۲	۱,۳۷۵/۰	۱,۴۲۷/۸	۱,۵۳۳/۶	۱,۵۸۵/۲
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۸۵۸/۰	۸۳۶/۱	۸۱۳/۷	۸۰۶/۰	۸۲۹/۹	۸۳۶/۱	۸۹۵/۱
خالص بدهی دولت به بانک مرکزی	۳۳/۳	۱۸۲/۲	۱۱۲/۷	۱۰۹/۴	-	۱۸۲/۲	۲۳۸/۹
حجم پول	۱,۲۰۷/۶	۱,۳۶۷/۱	۱,۱۲۳/۸	۱,۱۸۰/۲	۱,۱۵۸/۱	۱,۳۶۷/۱	۱,۳۶۴/۴
سپرده‌های دیداری	۸۵۵/۹	۹۹۵/۱	۸۲۶/۲	۸۷۳/۸	۸۵۶/۹	۹۹۵/۱	۱,۰۵۲/۸
سپرده‌های غیردیداری	۶,۶۱۶/۳	۸,۸۰۵/۸	۷,۰۴۲/۹	۷,۵۴۷/۳	۸,۰۹۳/۶	۸,۸۰۵/۸	۹,۲۳۰/۶
نقدینگی	۷,۸۲۳/۸	۱۰,۱۷۲/۹	۸,۱۶۶/۷	۸,۷۲۷/۵	۹,۲۵۱/۷	۱۰,۱۷۲/۹	۱۰,۵۹۵/۰
وضع مالی دولت (میلیارد ریال)							
درآمدها	۱,۶۰۹,۵۰۱	۱,۷۹۷,۳۰۶	۲۹۳,۲۱۷	۴۵۲,۶۹۶	۴۱۶,۳۸۶	۶۳۵,۰۰۷	۲۵۵,۵۱۹
درآمدهای مالیاتی	۷۰۹,۶۵۲	۷۹۱,۸۹۱	۱۴۲,۱۸۱	۱۹۱,۹۲۱	۱۷۳,۸۵۹	۲۸۳,۹۲۷	۱۸۴,۸۶۰
درآمدهای نفتی	۶۲۸,۸۳۷	۶۷۰,۳۳۵	۱۰۰,۱۲۰	۱۷۹,۳۲۷	۱۷۳,۳۷۳	۲۱۷,۵۱۶	۴۳,۵۹۸
سایر درآمدها	۲۷۱,۰۱۲	۳۳۵,۰۸۰	۵۰,۹۱۶	۸۱,۴۴۷	۶۹,۱۵۵	۱۳۳,۵۶۱	۲۷,۰۶۱
هزینه‌ها	۱,۷۳۷,۸۱۶	۲,۰۲۲,۵۳۸	۳۵۹,۵۷۹	۴۹۰,۳۱۵	۴۳۹,۰۵۹	۷۰۹,۶۹۵	۴۱۵,۲۶۹
پرداخت‌های جاری	۱,۴۳۸,۳۱۶	۱,۷۰۶,۸۸۵	۳۵۹,۱۹۴	۳۹۲,۸۴۲	۳۵۸,۴۹۲	۵۹۶,۳۵۸	۳۶۸,۷۹۶
پرداخت‌های عمرانی	۲۹۹,۵۰۰	۲۷۶,۹۹۰	۳۸۵	۸۵,۸۰۴	۷۷,۴۶۵	۱۱۳,۳۳۷	۱,۴۰۰
تراز بودجه	-۱۲۸,۳۱۶	-۱۹۶,۳۰۳	-۹۰,۲۵۲	-۳۷,۶۱۹	-۲۲,۶۷۳	-۴۵,۷۵۹	-۱۵۹,۷۵۰
بازار سرمایه (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۶۲,۵۳۲	۸۰,۲۱۹	۶۳,۸۱۱	۶۱,۵۷۷	۶۱,۵۱۹	۸۰,۲۱۹	۷۲,۶۱۵
شاخص مالی	۱۳۵,۰۸۹	۱۵۸,۲۲۵	۱۳۸,۱۶۸	۱۳۱,۱۲۱	۱۲۵,۹۳۸	۱۵۸,۲۲۵	۱۴۵,۴۸۱
شاخص صنعت	۵۱,۲۹۶	۶۶,۹۹۴	۵۲,۳۱۳	۵۰,۶۶۱	۵۱,۰۱۰	۶۶,۹۹۴	۶۰,۴۶۴
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۲,۸۱۳/۲	۳,۴۴۸/۴	۲,۷۹۳/۷	۲,۶۴۰/۳	۲,۶۶۱/۵	۳,۴۴۸/۴	۳,۰۸۰/۶

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران
 * آمار سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ بر اساس گزارش مرکز آمار ایران و به قیمت بازار، و آمار سال ۱۳۹۳ بر اساس گزارش بانک مرکزی و به قیمت پایه است.

۱. بخش واقعی

طبیعی در حالی به طور مستقیم ۱/۵ واحد درصد از رشد اقتصادی ۴/۴ درصدی این مدت را شامل شده که قطعاً به طور غیرمستقیم نیز نقش مهمی در رشد سایر بخش‌ها ایفا نموده است. اتکای رشد به نفت، احتمال عدم تکرار این رویه در سال یا حتی فصول آینده را بالا می‌برد. علاوه بر این، بخش ساختمان که می‌تواند نقش مهمی در تحرک سایر صنایع داشته باشد، در حالی که در سال ۱۳۹۴ با افت قابل توجه ۱۶/۷ درصدی همراه بود، در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نیز ۸/۸ درصد منقبض شد. با این حال گروه کشاورزی و گروه خدمات در این فصل به ترتیب ۴/۰ و ۲/۹ درصد رشد داشتند و تقریباً تمامی زیرگروه‌های آن‌ها نیز رشد مثبت را تجربه کردند.

اقتصاد ایران که در سال ۱۳۹۴ در پی کاهش درآمدهای نفتی با افت نرخ رشد اقتصادی مواجه شده و تنها ۱/۳ درصد افزایش تولید ناخالص داخلی را تجربه کرده بود، در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ بنا بر اعلام مرکز آمار ایران نرخ رشد ۴/۴ درصدی را به ثبت رساند. چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بر خلاف سال ۱۳۹۴ که عمده رشد اقتصادی از گروه کشاورزی ناشی شده بود و گروه صنعت حتی کاهش ارزش افزوده را تجربه کرده بود، در بهار ۱۳۹۵ هر سه گروه کشاورزی، صنعت و خدمات رشد مثبت داشتند. با این حال بررسی جزئیات این نرخ تا حدودی از نامتوازن بودن رشد زیرگروه‌های اقتصادی و اتکای آن به رشد بخش نفت حکایت دارد. رشد ۵۷/۳ درصدی ارزش افزوده استخراج نفت و گاز

جدول ۱- نرخ رشد واقعی تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت بازار (درصد)

بهار	۱۳۹۴			۱۳۹۵		
	تابستان	پاییز	زمستان	کل سال	بهار	
۳/۱-	۱/۸-	۴/۴-	۰/۳	۲/۲-	۸/۸	گروه صنعت
۲/۴-	۰/۵-	۰/۱-	۱/۶	۰/۳-	۴/۲	صنعت
۲/۴	۱/۸	۷/۳-	۹/۹	۱/۷	۴۱/۴	معادن
۳/۶	۲/۴	۹/۰-	۱۶/۵	۳/۶	۵۷/۳	استخراج نفت و گاز طبیعی
۰/۹-	۲/۳-	۲/۷-	۷/۵-	۳/۳-	۵/۶-	سایر معادن
۰/۴	۵/۷	۱/۱-	۷/۹	۳/۲	۱۵/۴	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۱۳/۵-	۱۳/۸-	۲۱/۳-	۱۷/۸-	۱۶/۷-	۸/۸-	ساختمان
۸/۷	۵/۹	۳/۶	۶/۲	۵/۷	۴/۰	گروه کشاورزی
۰/۶-	۰/۱-	۱/۲	۱/۰	۰/۴	۲/۹	گروه خدمات
۰/۳	۱/۴	۱/۳	۲/۳	۱/۳	۴/۴	تولید ناخالص داخلی
۰/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۹	۱/۳	۲/۹	تولید ناخالص داخلی بدون نفت

مأخذ: گزارش نرخ رشد اقتصادی سه ماهه اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران
*نرخ‌های رشد بر مبنای قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ محاسبه شده‌اند. تفاوت اندک برخی ارقام با جدول مشابه در گزارش فصلی شماره ۳ به دلیل تجدید نظر مرکز آمار ایران در آمار رشد سال ۱۳۹۴ می‌باشد.

در حال کاهش بوده و در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰/۰ درصد افت کرده است. فقدان سرمایه‌گذاری کافی در بخش‌های غیرنفتی، به خصوص در زیرمجموعه ماشین‌آلات، از جمله عوامل وابستگی رشد اقتصادی کشور به منابع طبیعی بوده است که دستیابی به رشد پایدار را با چالش مواجه می‌کند.

بررسی تولید ناخالص داخلی از سمت هزینه‌ها حاکی از آن است که مصرف بخش خصوصی و هزینه‌های دولتی در سه ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۰/۷ و ۵/۲ درصد رشد داشته‌اند. با این حال چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص همچنان نسبت به مدت مشابه سال قبل

جدول ۲- نرخ رشد واقعی اجزای تشکیل سرمایه ثابت ناخالص*

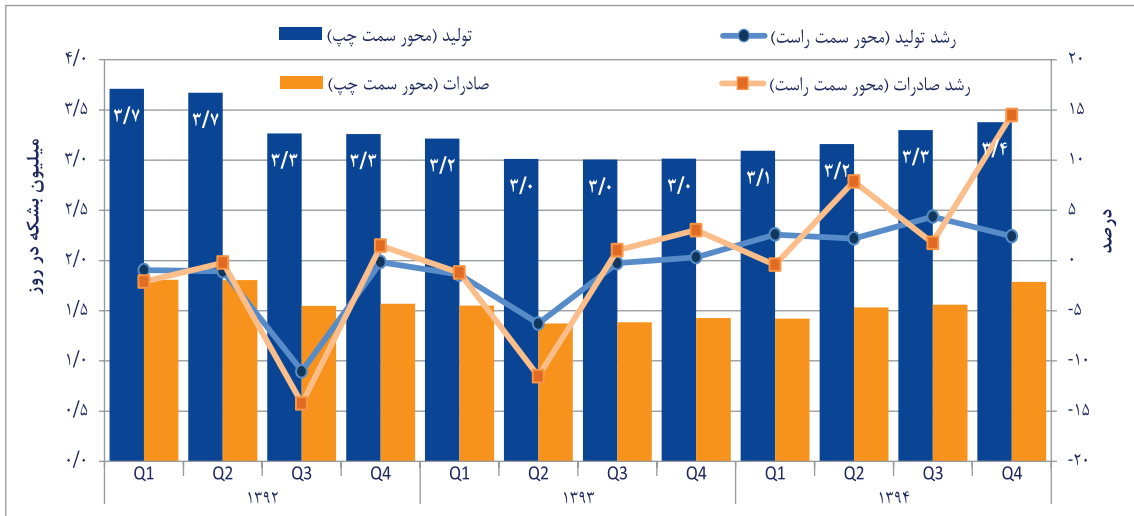
بهار	۱۳۹۴			۱۳۹۵		
	تابستان	پاییز	زمستان	کل سال	بهار	
۱۰/۱-	۱۵/۱-	۱۹/۳-	۱۸/۲-	۱۵/۷-	۱۰/۰-	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۷/۶-	۱۶/۱-	۱۷/۷-	۱۸/۵-	۱۵/۰-	۱۰/۷-	تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات
۱۳/۵-	۱۳/۸-	۲۱/۳-	۱۷/۸-	۱۶/۷-	۸/۸-	تشکیل سرمایه در ساختمان

مأخذ: گزارش نرخ رشد اقتصادی سه ماهه اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران
*نرخ‌های رشد بر مبنای قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ محاسبه شده‌اند.

را شروع کرده‌اند و به طور مستمر نسبت به فصل قبل با افزایش همراه بوده‌اند. علاوه بر این، قیمت هر بشکه نفت خام سنگین ایران نیز که از اواخر سال ۱۳۹۳ روندی کاهنده در پیش گرفته و تا ۲۴ دلار در دی ماه ۱۳۹۴ نیز افت کرده بود، از زمستان این سال با رشد همراه شده و بر اساس گزارش‌های اوپک در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ به متوسط ۴۱ دلار رسید. افزایش حجم تولید و بهای نفت در مجموع منجر به آن شد که ارزش افزوده بخش انرژی در بهار امسال ۵۷/۳ درصد رشد کند.

انرژی: اگرچه ایران دارای بالاترین مجموع ذخایر اثبات شده نفت و گاز در جهان می‌باشد، تولید و صادرات کشور، به خصوص پس از اعمال تحریم‌های بین‌المللی در سال‌های اخیر، جایگاه مناسبی در جهان نداشته است. بر اساس گزارش‌های اوپک، تولید نفت خام ایران در بهار ۱۳۹۵ به طور متوسط ۳ میلیون و ۵۷۰ هزار بشکه در روز بوده که علیرغم تداوم رشد اندک در چند فصل اخیر، کماکان به متوسط سطح تولید در نیمه نخست سال ۱۳۹۲ نرسیده است. اطلاعات نمایش داده شده در نمودار ۱ حاکی از آن است که صادرات و تولید نفت خام ایران به ترتیب از پاییز و زمستان سال ۱۳۹۳ روند رو به رشد خود

نمودار ۱- تولید و صادرات نفت ایران به همراه نرخ رشد آن‌ها در هر فصل نسبت به فصل قبل

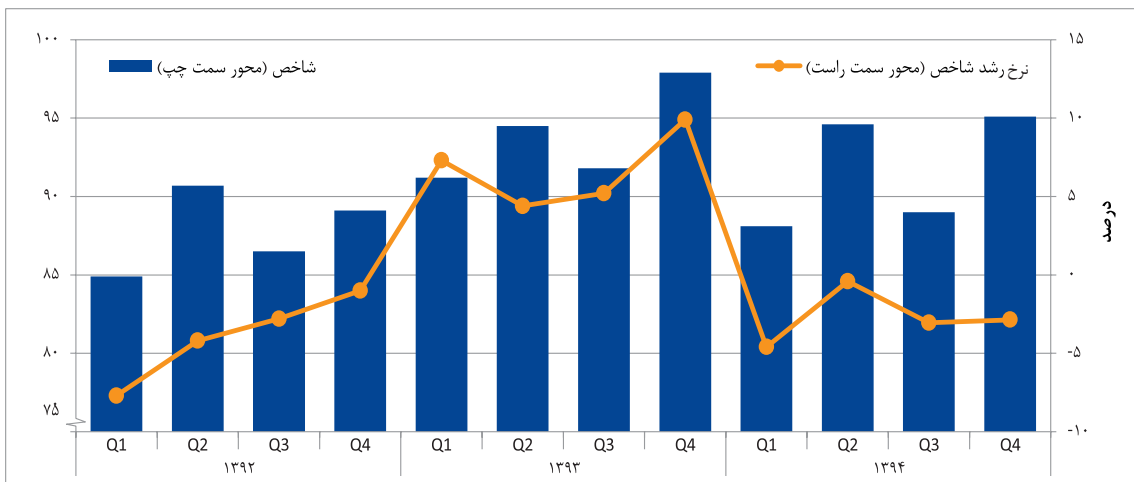

مأخذ: نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

صنعتی در سال ۱۳۹۴، معادل ۲/۳ درصد کمتر از سال قبل از آن بوده است. این امر موجب شده که سرمایه‌گذاری‌های جدید، چه برای توسعه واحدهای موجود و چه برای ایجاد واحدهای جدید، با افت مواجه شود. بنا بر آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت، تعداد "جوازهای تأسیس واحدهای صنعتی جدید" و "پروانه‌های ایجاد و توسعه‌ای بهره‌برداری از واحدهای صنعتی" در سال ۱۳۹۴ به ترتیب ۱۱/۹ و ۲/۶ درصد کمتر از سال قبل از آن بوده است.

صنعت: بخش صنعت که در سال ۱۳۹۳ عمدتاً با بهره‌مندی از ظرفیت‌های خالی صنایع مختلف توانسته بود با افزایش ارزش افزوده همراه باشد، در سال ۱۳۹۴ مجدداً با رکود مواجه شد و رشد منفی ۰/۳ درصدی را تجربه کرد. آمار بانک مرکزی از شاخص تولید کارگاه‌های صنعتی بزرگ (دارای ۱۰۰ نفر کارکن یا بیشتر) نیز مؤید این امر است. چنانکه در نمودار ۲ مشاهده می‌شود، نرخ رشد نقطه به نقطه این شاخص که در تمامی فصول سال ۱۳۹۳ مثبت بوده، در هر چهار فصل سال ۱۳۹۴ منفی بوده و در مجموع شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ

نمودار ۲- شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی (۱۳۹۰=۱۰۰) و نرخ رشد آن نسبت به فصل مشابه سال قبل

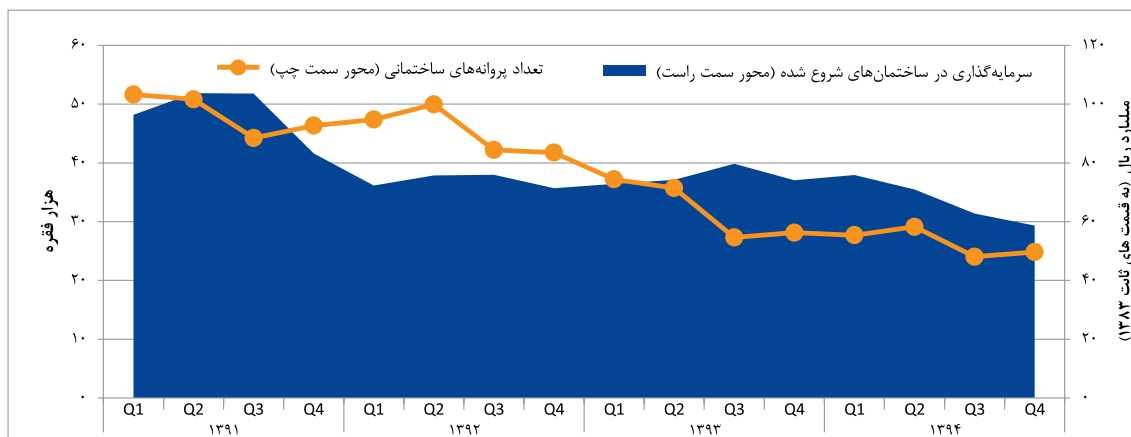

مأخذ: نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

بزرگ از وجود نشانه‌های خروج از رکود حکایت دارد. بر اساس آمار برگرفته از سامانه ثبت معاملات املاک و مستغلات کشور، تعداد واحدهای مسکونی معامله شده در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵ در شهر تهران، حدود ۱۵ درصد و متوسط قیمت اسمی هر متر مربع این واحدها حدود ۴ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش یافته است که نشان می‌دهد سمت تقاضای بازار مسکن به آرامی در حال خروج از وضعیت رکودی است. با این حال سمت عرضه هنوز پاسخ قابل توجهی به تحرک سمت تقاضا نداده و اگر چه هنوز آمار رسمی از سرمایه‌گذاری‌های جدید و تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در این مدت منتشر نشده، به نظر نمی‌رسد تفاوت چندانی در این متغیرها نسبت به سال قبل ایجاد شده باشد.

مسکن: بازار مسکن کشور که تقریباً از نیمه دوم سال ۱۳۹۲ وارد فاز رکودی شده بود، در سال ۱۳۹۴ نیز در هر دو سمت عرضه و تقاضا در رکود کامل به سر برد. بررسی روند قیمت واحدهای مسکونی در نقاط شهری، از رشد ۱/۵ درصدی متوسط قیمت اسمی مسکن در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ حکایت دارد که بیانگر افت ارزش حقیقی آن در این مدت است. چنانکه در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، میانگین متحرک ارزش حقیقی سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده و میانگین متحرک تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده، هر دو در سال ۱۳۹۴ روندی نزولی داشتند که حاکی از بی‌میلی سرمایه‌گذاران برای ورود به این بازار بوده است. با این حال در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵ شرایط بازار مسکن اندکی تغییر کرد و تحولات بازار مسکن در تهران و در پی آن سایر شهرهای

نمودار ۳- میانگین متحرک ارزش واقعی سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده و تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در مناطق شهری

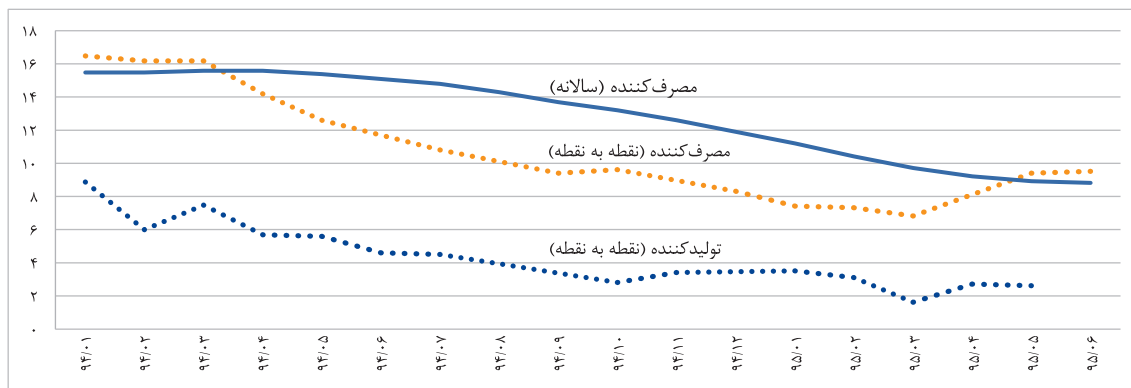
مآخذ: نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۲. قیمت‌ها و تورم

و نرخ تورم نقطه به نقطه، برآیند عوامل ذکر شده را می‌توان از مهم‌ترین دلایل محتمل افزایش نرخ تورم نقطه به نقطه در نظر گرفت. برخلاف روند افزایشی نرخ تورم نقطه به نقطه از خرداد به بعد، نرخ تورم سالانه همچنان روند نزولی خود را ادامه داد و در پایان شهریور به رقم ۸/۸ درصد رسید. بررسی شاخص قیمت تولیدکننده به عنوان یکی از شاخص‌های پیش‌ران شاخص قیمت مصرف‌کننده نیز حاوی نکات مهمی است. نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده که از اسفند ۱۳۹۴ تا خرداد سال جاری طی یک روند کاهشی به ۱/۶ درصد رسیده بود، از این ماه رو به افزایش گذاشت و در پایان مرداد سال جاری به ۲/۶ درصد رسید. بنابراین بخشی از افزایش نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده را می‌توان نتیجه افزایش نرخ تورم تولیدکننده دانست. نمودار ۴ روند نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده را نشان می‌دهد.

پس از یک دوره کاهشی در نرخ تورم نقطه به نقطه که در آذر ۱۳۹۴ به تک رقمی شدن آن انجامید، این نرخ در خرداد سال جاری به پایین‌ترین سطح خود یعنی ۶/۸ درصد رسید و پس از آن مجدداً روندی افزایشی در پیش گرفت. نرخ تورم نقطه به نقطه در شهریور ۱۳۹۵ رقم ۹/۵ درصد را به ثبت رساند که بالاترین نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده در ۵ ماه اخیر است. بررسی متغیرهای پولی نشان می‌دهد نرخ رشد حجم پول در سال منتهی به خرداد ۱۳۹۵ نسبت به سال منتهی به اسفند ۱۳۹۴ افزایش محسوسی در حدود ۸ واحد درصد داشته است. از سوی دیگر سهم رشد شبه پول در رشد نقدینگی در ۱۲ ماه منتهی به خرداد سال جاری نسبت به ۱۲ ماه منتهی به اسفند ۱۳۹۴ کاهش یافته است. علت این امر را می‌توان تا حد زیادی به کاهش مکرر نرخ سود سپرده‌های بانکی مربوط دانست. با توجه به روندهای گذشته تغییرات حجم پول

نمودار ۴- نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده (درصد)

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

تورم کالاهای وارداتی دانست. بررسی نرخ‌های تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده و تولیدکننده حاکی از آن است که اختلاف این دو از اردیبهشت سال جاری روندی افزایشی داشته و از ۴/۲ واحد درصد در اردیبهشت به ۶/۸ واحد درصد در پایان مرداد رسیده است. به بیان دیگر سرعت رشد هزینه عوامل تولید از سرعت رشد قیمت محصولی که در بازار به مصرف‌کنندگان عرضه می‌شود پیشی گرفته است. این امر می‌تواند افزایش هزینه تولید را در دوره‌های بعد به قیمت بازاری محصول انتقال داده و منجر به کاهش تقاضا و کاهش نرخ رشد اقتصادی شود. بررسی تغییرات قیمتی سبد کالاها و خدمات مصرفی نشان می‌دهد در بین گروه‌های موجود، تورم نقطه به نقطه گروه "مسکن، آب، برق، گاز و سایر

باید توجه داشت که میزان اثرگذاری نرخ تورم تولیدکننده بر نرخ تورم مصرف‌کننده به ترکیب سبد مصرفی بستگی دارد. به بیان دیگر، هر اندازه سهم کالاهای تولید داخل در سبد مصرفی افراد بیشتر باشد، تورم تولیدکننده نقش اثرگذارتری در تورم مصرف‌کننده خواهد داشت. به منظور تفکیک اثر تورم تولیدکننده بر تورم مصرف‌کننده، می‌توان به بررسی نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک کالاهای قابل تجارت و غیر قابل تجارت پرداخت. بررسی ارقام مربوط به نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک کالاهای قابل تجارت و غیر قابل تجارت در ماه‌های اخیر نشان می‌دهد که نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه کالاهای قابل تجارت به مراتب کمتر از کالاهای غیر قابل تجارت بوده است که یکی از مهم‌ترین دلایل آن را می‌توان ثبات نسبی در بازار ارز و کاهش نرخ

روند افزایشی شدیدی را تجربه کرده و با توجه به وزن بالای خود اثر زیادی بر افزایش تورم نقطه به نقطه مصرف کننده داشته است. جدول ۳ نرخ تورم گروه‌های مختلف سبد مصرفی کالاها و خدمات را نشان می‌دهد.

سوخت‌ها" که دارای بیشترین وزن در سبد مصرفی است از اردیبهشت تا مرداد روندی کاهشی داشته است. از سوی دیگر، تورم نقطه به نقطه در گروه "خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها" که دارای رتبه دوم از نظر وزن در سبد مصرفی است،

جدول ۳- نرخ تورم در گروه‌های مختلف سبد مصرفی کالاها و خدمات (درصد)

شهر یور	نرخ تورم نقطه به نقطه در سال ۱۳۹۵						۱۳۹۴
	مرداد	تیر	خرداد	اردیبهشت	فروردین	۱۳۹۴	
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۹/۵	۵/۳	۲/۷	۱/۸	۱/۹	۱۰/۳	۱۰/۳
دخانیات	۱۱/۹	۱۱/۶	۱۱/۲	۱۰/۶	-۰/۵	-۳/۱	-۳/۱
پوشاک و کفش	۶/۹	۷/۰	۶/۸	۶/۹	۷/۲	۱۰/۴	۱۰/۴
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۹/۱	۹/۹	۱۰/۰	۱۰/۲	۱۰/۶	۱۲/۲	۱۲/۲
اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده	۴/۵	۴/۰	۴/۲	۴/۳	۴/۴	۵/۷	۵/۷
بهداشت و درمان	۱۸/۱	۱۵/۹	۱۲/۹	۱۶/۳	۲۱/۳	۲۳/۸	۲۳/۸
حمل و نقل	۶/۸	۴/۸	۴/۲	۸/۷	۷/۶	۱۱/۰	۱۱/۰
ارتباطات	۰/۱	۶/۶	۶/۴	۵/۸	۵/۶	۳/۵	۳/۵
تفریح و امور فرهنگی	۱۰/۷	۷/۷	۷/۲	۷/۶	۷/۷	۱۴/۹	۱۴/۹
تحصیل	۲۱/۷	۲۱/۵	۲۱/۷	۲۲/۱	۲۱/۸	۱۶/۴	۱۶/۴
رستوران و هتل	۸/۶	۱۰/۰	۹/۳	۱۰/۰	۱۰/۵	۱۶/۱	۱۶/۱
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰/۲	۱۰/۲	۹/۲	۹/۳	۹/۳	۱۱/۱	۱۱/۱

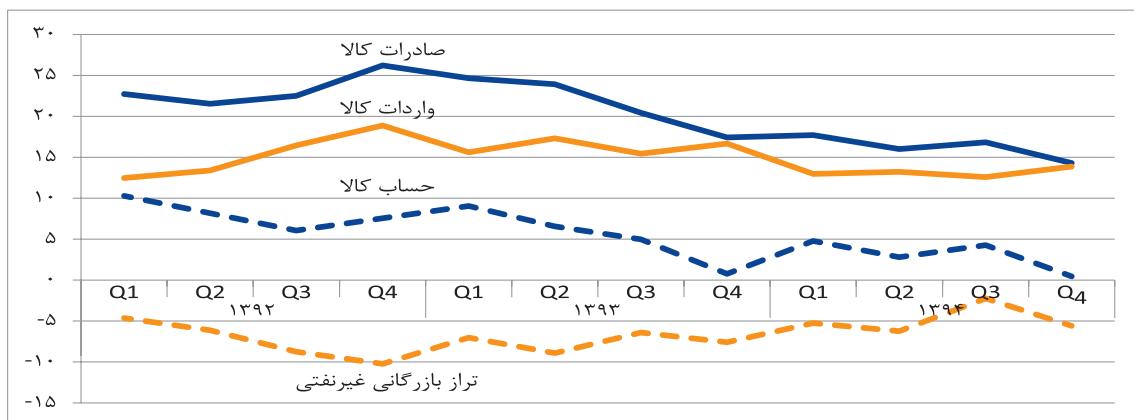
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداخت‌ها

نفتی در سال ۱۳۹۴ باعث کاهش ۳۹ درصدی تراز بازرگانی نفتی در این سال نسبت به سال قبل از آن شد. ارزش صادرات غیرنفتی در فصل چهارم ۱۳۹۴ نسبت به فصل قبل ۲۰/۶ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۲/۴ درصد کاهش یافت. واردات غیرنفتی نیز در این فصل نسبت به فصل سوم ۱۲/۰ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۴/۲ درصد افت کرد. بدین ترتیب کسری تراز بازرگانی غیرنفتی در سال ۱۳۹۴ به ۱۹/۲ میلیارد دلار رسید که کاهش ۳۶/۲ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۳ نشان می‌دهد. نمودار ۵ اجزای حساب کالا را در فصول مختلف سال‌های ۹۴-۱۳۹۲ نشان می‌دهد.

با وجود افزایش تدریجی قیمت نفت از دی ماه ۱۳۹۴ تا انتهای این سال، میانگین قیمت نفت ایران در فصل چهارم کمتر از سه فصل دیگر بود. این در حالی است که حجم صادرات نفتی کشور در فصل چهارم نسبت به فصل قبل از آن ۱۴/۴ درصد افزایش یافت. در مجموع ارزش صادرات نفتی ایران (شامل نفت خام، فرآورده‌های نفتی، مایعات و میعانات گازی) در فصل چهارم سال ۱۳۹۴ نسبت به فصل قبل از آن ۷/۹ درصد و نسبت به دوره مشابه سال قبل ۳۱/۶ درصد کاهش یافت. ارزش واردات نفتی (شامل فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی) در فصل چهارم نیز نسبت به فصل قبل از آن ۱۵/۹ درصد کاهش یافت و به ۵۲۲ میلیون دلار رسید. کاهش چشمگیر ارزش صادرات

نمودار ۵ - اجزای حساب کالا (میلیارد دلار)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

می‌باشد. در این سال خالص حساب درآمد و خالص حساب انتقالات جاری با تغییر محسوس روبرو نشدند. در مجموع خالص حساب جاری در سال ۱۳۹۴ با کاهش ۴۳/۲ درصدی نسبت به سال قبل به حدود ۹ میلیارد دلار رسید که دلیل اصلی آن کاهش حساب کالا بود. جدول ۴ زیربخش‌های تراز حساب جاری را در فصول مختلف سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ نشان می‌دهد.

با کاهش ۲۵/۳ درصدی ارزش صادرات کالا در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ از یک سو و کاهش ۱۹/۵ درصدی ارزش واردات کالا در همین دوره از سوی دیگر، تراز بازرگانی (حساب کالا) حدود ۴۳ درصد کاهش یافت و به ۱۲/۲ میلیارد دلار رسید. از دیگر نکات قابل توجه، افزایش ۲/۵ میلیارد دلاری خالص حساب خدمات در سال ۱۳۹۴ است که عمدتاً به دلیل کاهش واردات خدمات

جدول ۴- زیربخش‌های تراز حساب جاری (میلیون دلار)

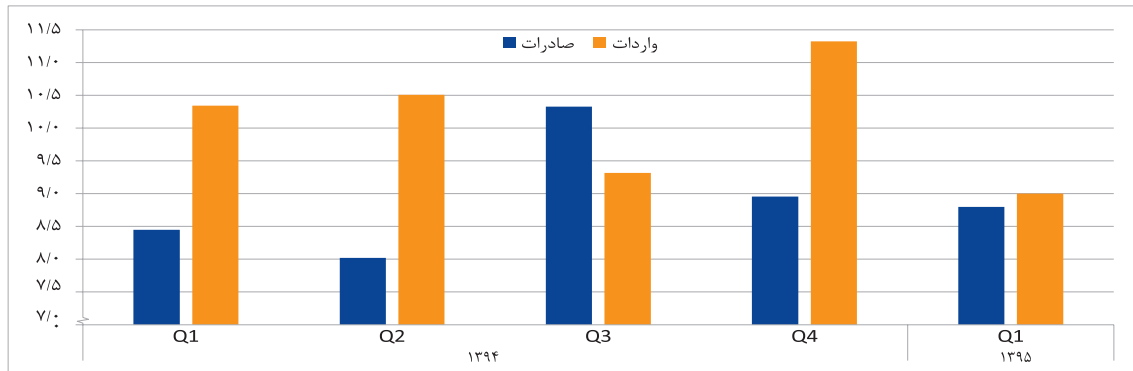
۱۳۹۴				۱۳۹۳				
زمستان	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۳۷۷	۴,۲۵۸	۲,۷۶۵	۴,۷۷۸	۷۰۱	۴,۹۸۵	۶,۵۹۳	۹,۱۱۳	خالص حساب کالا
-۱,۴۳۰	-۷۵۹	-۱,۰۷۷	-۱,۲۰۶	-۱,۹۸۶	-۱,۳۴۲	-۱,۳۸۷	-۲,۲۷۰	خالص حساب خدمات
-۲۳	۱۸۹	۳۶۰	۲۳۷	۱۴۶	۲۹۷	۲۸۹	۲۱۱	خالص حساب درآمد
۱۳۹	۱۲۸	۱۴۲	۱۳۸	۱۳۱	۱۲۹	۱۲۶	۱۲۵	خالص حساب انتقالات جاری
-۹۳۷	۳,۸۱۶	۲,۱۹۰	۳,۹۴۷	-۱,۰۰۸	۴,۰۶۹	۵,۶۲۱	۷,۱۷۹	تراز حساب جاری

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

کمتراز فصل‌های قبل از آن است. آمارهای مقدماتی گمرک نشان می‌دهد که در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵، ارزش صادرات کالاهای غیرنفتی کشور با احتساب میعانات گازی (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید، و همچنین بدون احتساب صادرات از محل تجارت چمدانی) بالغ بر ۱۹/۱ میلیارد دلار، و ارزش واردات کشور در این مدت ۱۶/۷ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۱۰/۲ درصد افزایش و ۲/۸ درصد کاهش نشان می‌دهد.

در فصل نخست سال ۱۳۹۵، ارزش صادرات (بدون احتساب میعانات گازی) و واردات گمرکی کشور نسبت به فصل قبل از آن به ترتیب ۱/۷ و ۲۰/۵ درصد کاهش و نسبت به فصل مشابه سال قبل به ترتیب ۴/۲ درصد افزایش و ۱۳/۰ درصد کاهش یافتند. نمودار ۶ ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور را در چهار فصل سال ۱۳۹۴ و فصل نخست سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود اختلاف ارزش صادرات و واردات در فصل نخست سال ۱۳۹۵ به مراتب

نمودار ۶- ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ (میلیارد دلار)

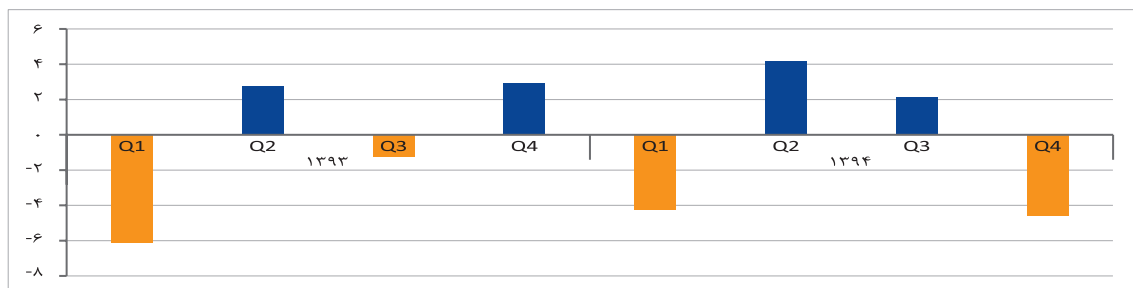

مأخذ: آمار مقدماتی تجارت خارجی ایران در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، گمرک جمهوری اسلامی ایران
* صادرات گمرکی شامل میعانات گازی نیست.

گمرک نیز نمی‌توان تراز تجاری غیرنفتی واقعی کشور را مثبت دانست. تغییرات خالص حساب سرمایه از دیگر نکات قابل توجه در موازنه پرداخت‌ها در سال ۱۳۹۴ است. با وجود ورود خالص ۶/۳ میلیارد دلار سرمایه به کشور در فصل‌های دوم و سوم این سال، خروج خالص سرمایه به میزان ۴/۲ میلیارد دلار در فصل نخست و ۴/۶ میلیارد دلار در فصل چهارم این سال، باعث شد تا در مجموع در سال ۱۳۹۴ حدود ۲/۵ میلیارد دلار سرمایه از کشور خارج شود. نمودار ۷ تغییرات فصلی خالص حساب سرمایه را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن ۴/۳ میلیارد دلار اشتباهات و از قلم افتادگی در محاسبات مربوط به اقلام موازنه پرداخت‌ها در کنار تراز حساب جاری و خالص حساب سرمایه در سال ۱۳۹۴، ذخایر بین‌المللی کشور در این سال در حدود ۲/۲ میلیارد دلار افزایش یافت.

در بین کالاهای صادراتی در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵، صادرات میعانات گازی هم از نظر وزنی و هم ارزشی نسبت به دوره مشابه سال گذشته کاهش یافت و در مقابل صادرات محصولات پتروشیمی با افزایش روبرو شد و به سهم ارزشی ۳۹ درصدی رسید. این در حالی است که سهم ارزشی صادرات میعانات گازی از ۲۰/۸ درصد در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۴ به ۱۷/۱ درصد در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵ کاهش یافت. در این مدت عمده صادرات کشور به ترتیب به چین، امارات متحده عربی و عراق، و عمده واردات کشور نیز به ترتیب از چین، امارات متحده عربی و کره جنوبی انجام شد. باید توجه داشت که در آمارهای رسمی، آمارهای مربوط به قاچاق کالا مورد محاسبه قرار نمی‌گیرد و ارزش واردات واقعی بیش از آمارهای اعلامی از سوی گمرک است. از سوی دیگر بخش قابل توجهی از صادرات غیرنفتی کشور وابسته به بخش نفت، گاز و پتروشیمی است. بنابراین براساس آمارهای

نمودار ۷ - تغییرات فصلی خالص حساب سرمایه (میلیارد دلار)

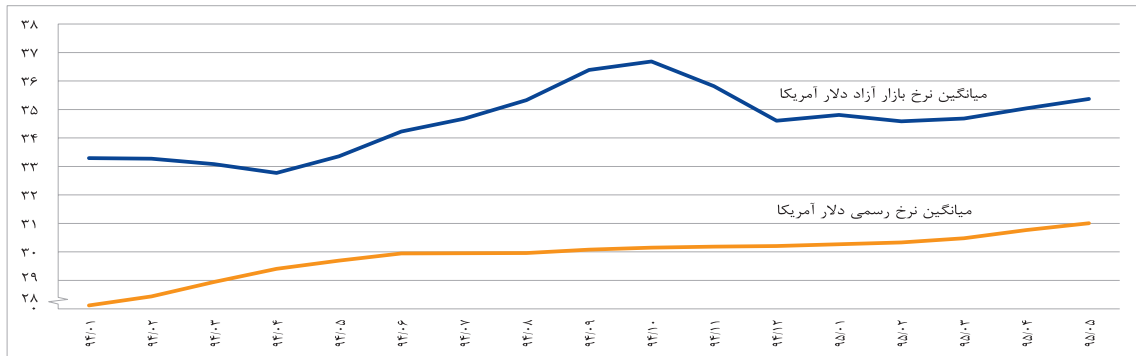
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۴. بازار ارز

قیمت نفت در اواسط تابستان که منجر به افزایش نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار آزاد شد و پس از آن آغاز روند افزایشی بهای نفت از دی ۱۳۹۴ که به تدریج این نرخ را به مسیری کاهشی بازگرداند. لغو تحریم سوئیت و اجرایی شدن برخی مفاد برجام از نیمه دوم دی ۱۳۹۴ نیز از جمله تحولات اثرگذار بر بازار ارز بود. نمودار ۸ نرخ‌های رسمی و بازار آزاد برابری دلار آمریکا در مقابل ریال را از فروردین ۱۳۹۴ تا مرداد ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

بر خلاف سال‌های آغازین دهه ۱۳۹۰ که نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال شاهد نوسانات شدیدی بود، در سال ۱۳۹۴ و ۵ ماه نخست سال جاری، این نرخ در مقابل ریال به ثباتی نسبی دست یافت و در ماه‌های اخیر در سطح ۳۵ هزار ریال با دامنه نوسان کمی به ثبات رسید. از جمله مهم‌ترین عواملی که نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال را تحت تأثیر قرار داد می‌توان به وقایع اقتصادی و سیاسی سال ۱۳۹۴ از جمله دستیابی به توافق جامع هسته‌ای در تیر این سال و نیز تغییرات قیمت جهانی نفت در دو مقطع اشاره نمود: اول، تشدید کاهش

نمودار ۸ - نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال (هزار ریال)

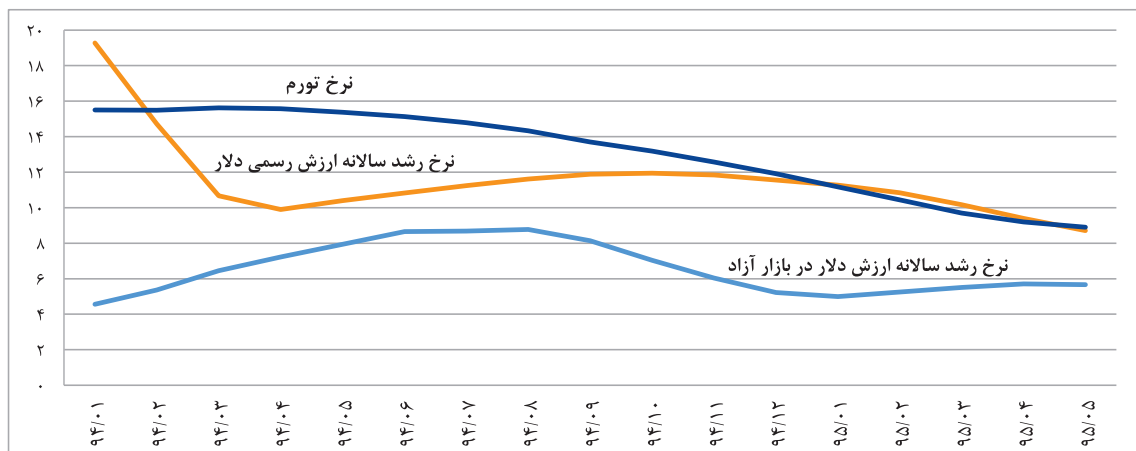

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ صرافی رویال

رسمی دلار آمریکا هر ماه ۰/۶ درصد و نرخ بازار آزاد آن هر ماه ۰/۴ درصد رشد داشته که این موضوع عاملی در جهت کاهش شکاف بین این دو نرخ بوده است. کاهش نرخ تورم نیز از جمله عوامل اثرگذار بر بازار ارز محسوب می‌شود. نرخ تورم سالانه همچنان در حال کاهش است، این روند از یک سو باعث می‌شود نرخ واقعی ارز با سرعت کمتری کاهش یابد و از سوی دیگر بانک مرکزی با توان بیشتری به تعدیل تدریجی نرخ ارز براساس تفاوت نرخ تورم داخلی و خارجی بپردازد. نمودار ۹ نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین ارزش دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی در دوره‌های دوازده ماهه منتهی به پایان هر ماه را از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا مرداد ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

همان‌طور که در نمودار ۹ مشاهده می‌شود، نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال، از ابتدای فروردین ۱۳۹۵ دارای نوسانات بسیار ناچیزی بوده و به طور متوسط در حدود ۳۵ هزار ریال قرار داشته است. همچنین بررسی دو نرخ رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا در دوره مورد بررسی نشان می‌دهد شکاف بین این دو نرخ^۱ دارای روندی کاهشی بوده و در پایان مرداد سال جاری به حدود ۱۴ درصد رسیده است. بی‌تردید افزایش منابع ارزی بانک مرکزی در نتیجه رفع برخی محدودیت‌های پیشین، زمینه یکسان‌سازی نرخ ارز را که یکی از مهم‌ترین اهداف این نهاد سیاست‌گذار پولی و ارزی است، بیش از پیش فراهم خواهد کرد. محاسبات انجام‌شده نشان می‌دهد که از ابتدای سال ۱۳۹۴ تاکنون، به طور متوسط نرخ

نمودار ۹ - نرخ تورم و نرخ رشد سالانه میانگین ارزش دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی (درصد)

مأخذ: آمارهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ محاسبات تحقیق

آتی در بازار ارز خواهد انجامید. در کنار موارد ذکر شده، راه‌اندازی احتمالی بازار معاملات آتی ارز در ماه‌های آینده نیز می‌تواند منجر به پوشش نوسانات قیمتی این بازار و در نتیجه جذب بیشتر سرمایه‌گذاران خارجی به کشور شود.

ورود بانک‌ها به مبادلات ارزی در بازار آزاد که از هفته دوم مرداد توسط بانک مرکزی مجاز اعلام شد می‌تواند نقش قابل توجهی در حفظ ثبات بازار ارز ایفا کند. این اقدام از این جهت حائز اهمیت است که موجب افزایش رقابت در بازار ارز شده و در نتیجه آن به کاهش نقش انحصاری صرافی‌ها و بنابراین جلوگیری از نوسانات

۱. منظور از شکاف بین نرخ ارز رسمی و بازار آزاد، اختلاف دو نرخ به صورت درصدی از نرخ ارز رسمی است. به این ترتیب شکاف ۱۴ درصدی یعنی نرخ ارز بازار آزاد معادل ۱۴ درصد از نرخ ارز رسمی بالاتر است.

پرداخت شد و میزان این تسهیلات پرداختی در مقایسه با دوره مشابه سال قبل ۴۲/۶ درصد افزایش یافت. پس از آن تسهیلات پرداختی بابت خرید کالای شخصی و تأمین مالی طرح‌های ایجادی به ترتیب با سهم ۱۰/۸ و ۷/۷ درصد از کل تسهیلات پرداختی، بیشترین سهم از تسهیلات اعطا شده را داشتند. معمولاً بخشی از تسهیلات پرداخت شده در سررسید آن بازپرداخت نمی‌شود و در دسته تسهیلات غیر جاری قرار می‌گیرد که تا حد زیادی ناشی از ناکارایی سیستم اعتبارسنجی متقاضیان تسهیلات از سوی بانک‌ها است. نسبت تسهیلات غیر جاری به کل تسهیلات (ریالی و ارزی) در پایان سال ۱۳۹۴ با ادامه روند کاهش خود در ۳ سال اخیر به ۱۰/۲ درصد رسید که همچنان بسیار بالاتر از میانگین جهانی است.

۶. وضعیت مالی دولت

یکی دیگر از تغییرات مندرج در این قانون شامل اعطای مجوز به دولت جهت بازپرداخت بدهی‌های خود به طلبکاران از جمله بانک‌ها، پیمانکاران و شهرداری‌ها و بدهی‌های مربوط به خرید تضمینی محصولات استراتژیک کشاورزی تا سقف ۴۰۰ هزار میلیارد ریال از طریق انتشار اوراق اسناد خزانه یا سایر اوراق اسلامی با سررسید حداکثر پنج ساله می‌شود. همچنین به دولت اجازه داده می‌شود معادل سود سررسید شده این اوراق در سال ۱۳۹۵ را از محل فروش اوراق جدید منتشر شده تأمین کند و هر گونه تکلیف به بانک مرکزی مبنی بر خرید این اوراق ممنوع شده است. در عین حال در تبصره دیگری به دولت اجازه داده شده که نسبت به انتشار حداکثر ۸۰ هزار میلیارد ریال اوراق اسناد خزانه یا سایر اوراق اسلامی اقدام و جهت تسویه تمام یا بخشی از بدهی‌های سازمان بیمه سلامت ایرانینان به طلبکاران واگذار نماید. این تبصره‌ها در راستای اوراق بهادارسازی بدهی‌های دولت مثبت ارزیابی می‌شوند، اما مشکل اینجا است که این حجم از انتشار اوراق علاوه بر این که می‌تواند اثر تراجم مالی داشته باشد، اثری افزایشی بر نرخ‌های سود خواهد داشت. انضباط دولت هم در زمینه عدم ایجاد بدهی‌های جدید و هم در زمینه بازپرداخت به موقع تعهدات، لازمه اجرای بهتر این مصوبه خواهد بود. با این وجود تجربه سال‌های گذشته نشان داده است که به دلیل مشکلات ساختاری موجود، بخش عمده‌ای از انتشار این اوراق تحقق نخواهد یافت.

تبصره دیگری که به قانون بودجه سال ۱۳۹۵ اضافه شده، از مجوز دولت برای دریافت ۵ میلیارد دلار وام از دولت روسیه در راستای اجرای طرح‌های عمرانی حکایت دارد. به گفته سخنگوی دولت در حال حاضر دو هزار طرح ناتمام در کشور وجود دارد که اتمام آنها به ۴,۰۰۰ هزار میلیارد ریال اعتبار نیاز دارد و این وام تا حدودی به رفع این نیاز خواهد انجامید. شایان ذکر است که کل بدهی خارجی کشور از ۵/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۳ به ۷/۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است و دریافت این وام به افزایش بیشتر آن خواهد انجامید. همچنین بندهای "ب" و "ح" تبصره ۱۴ قانون بودجه در این اصلاحیه حذف شده‌اند. در بند "ب" این تبصره، دریافت یارانه توسط نمایندگان مجلس، قضات، اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و پزشکان، افرادی که بیش از ۳۵۰ میلیون ریال در سال درآمد دارند یا در سه دهک بالای درآمدی قرار گرفته‌اند و ایرانیان مقیم خارج از کشور، به منزله تصرف در اموال عمومی و جرم تلقی شده بود. اما با این اصلاحیه مصداق جرم شمردن این دریافت یارانه ملغی شده است. در بند "ح" نیز دولت مکلف شده بود که کلیه وسایل نقلیه را مجهز به کارت سوخت کند و آرایه سوخت تنها با کارت سوخت امکان پذیر باشد که با این اصلاحیه این تکلیف برداشته شده است. البته این امر به معنی از رده خارج کردن کارت‌های سوخت فغلی نیست.

در عین حال ۱۷/۵ هزار میلیارد ریال از اعتبارات بازپرداخت اصل اوراق مشارکت و اسناد خزانه که در قانون بودجه سال ۹۵ لحاظ شده بود حذف شده و برای بازپرداخت سود اوراق مشارکت منظور شده است. به این ترتیب به نظر می‌رسد دولت قصد دارد اصل اوراق منتشر شده قبلی را با انتشار اوراق جدید بازپرداخت کند و در بودجه خود تنها هزینه سود اوراق را لحاظ کند. این قاعده در بودجه‌ریزی بسیاری از کشورهای جهان دیده می‌شود، اما برای اجرای مناسب آن لازم است که سقفی برای مانده بدهی دولت لحاظ شود. عملکرد مالی دولت در سه ماهه اول سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که علیرغم

مانده تسهیلات پرداخت شده توسط سیستم بانکی در انتهای فصل نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن حدود ۱۸/۲ درصد افزایش یافت. این در حالی است که مانده سپرده‌ها و مانده سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در همین مدت به ترتیب ۲۷/۲ و ۲۹/۷ درصد رشد کردند. بدین ترتیب نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در ادامه روند کاهش تدریجی خود، در پایان فصل نخست سال ۱۳۹۵ به ۸۲/۱ درصد رسید. با توجه به آمارهای بانک مرکزی، طی ۴ ماه نخست سال ۱۳۹۵ حدود ۱,۲۹۵/۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی بانک‌ها به بخش‌های مختلف اقتصادی پرداخت شد که نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن ۳۷/۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. در این دوره حدود ۶۷/۸ درصد از کل تسهیلات بابت تأمین سرمایه در گردش

با روی کار آمدن مجلس دهم در امسال، دولت لایحه‌ای را برای اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ تقدیم مجلس کرد که سرانجام پس از اعمال تغییراتی به تصویب رسید. یکی از تغییرات اصلی مندرج در اصلاحیه قانون بودجه به تسویه ۴۵۰ هزار میلیارد ریال از بدهی‌های بانک‌های دولتی و نیمه دولتی به بانک مرکزی از محل تجدید ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی مربوط می‌شود. در مقابل این تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، سه فرآیند تسویه بدهی دولت به بانک‌های دولتی و نیمه دولتی، افزایش سرمایه دولت در این بانک‌ها و بخشودگی سود تسهیلات پرداختی معوق حداکثر یک میلیارد ریالی در نظر گرفته شده است. شرط اجرای این تبصره این است که رشد پایه پولی از این محل ایجاد نشود. در واقع با تجدید ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با نرخ برابری ارزهای روز، و با توجه به این که بسیاری از این دارایی‌ها در گذشته با نرخ‌های کمتر از نرخ کنونی بازار ارز در ترازنامه بانک مرکزی لحاظ شده‌اند، مبلغ ۴۵۰ هزار میلیارد ریال منابع ایجاد خواهد شد و قرار است این منابع صرف تسویه بدهی بانک‌های دولتی و نیمه دولتی به بانک مرکزی شود. از آنجایی که طبق این قانون، در ترازنامه بانک مرکزی افزایش دارایی‌های خارجی با کاهش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی جبران می‌شود، تغییری از این بابت در پایه پولی رخ نخواهد داد. هدف سیاست‌گذار از لحاظ کردن شرط عدم رشد پایه پولی کنترل تورم بوده، در حالی که این قانون با افزایش رشد نقدینگی نهایتاً به افزایش تورم کمک خواهد کرد. دلیل این ادعا این است که در مقابل این تسویه ۴۵۰ هزار میلیارد ریالی بدهی بانک‌های دولتی به بانک مرکزی، حداقل ۱۶۰ هزار میلیارد ریال صرف افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی و نیمه دولتی خواهد شد که این امر با افزایش قدرت خلق اعتبار این بانک‌ها، باعث رشد نقدینگی خواهد شد. همچنین با کاهش تسهیلات غیرجاری بانک‌های دولتی و نیمه دولتی و تسویه بدهی دولت به این بانک‌ها، میزان ذخیره احتیاطی این بانک‌ها کاهش یافته و از این مسیر نیز بر قدرت خلق اعتبار آنها افزوده خواهد شد. بنابراین نمی‌توان ادعا کرد که این طرح دارای تبعات تورمی نخواهد بود.

همچنین این طرح به منزله جریمه‌ای برای بانک‌های منضبط خصوصی و در مقابل توزیع رانت برای بانک‌های غیرمنضبط دولتی و نیمه دولتی محسوب می‌شود. منابعی که از تجدید ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی حاصل شده و متعلق به همه مردم‌اند نباید به صورت رانت در میان بانک‌های دولتی توزیع شده و لزوم پابندی آنها به انضباط را سست کند. در عین حال این طرح مشوق بی‌انضباطی دولت‌ها محسوب می‌شود و راه را برای ایجاد بدهی‌های بیشتر دولت به بانک‌ها هموار می‌کند. البته در این قانون قید شده است که در پایان سال ۱۳۹۵ نباید مانده بدهی دولت و شرکت‌های دولتی به بانک‌ها و بانک مرکزی بیشتر از مانده این بدهی قبل از اجرای این طرح باشد. فارغ از این که ضمانت اجرایی این بند چگونه خواهد بود، برای پیشگیری از بی‌انضباطی‌های مالی ناشی از این طرح در سال‌های آینده نیز تدبیری اندیشیده نشده است.

در مجموع این تبصره به منظور رفع تنگنای مالی نظام بانکی و حذف بخشی از دارایی‌های منجمد سیستم بانکی در قانون بودجه سال ۱۳۹۵ افزوده شده، در حالی که طبق برآورد قائم مقام بانک مرکزی، مجموع دارایی‌های راکد سیستم بانکی به ۲,۶۵۵ هزار میلیارد ریال می‌رسد. بنابراین توزیع این رانت ۴۵۰ هزار میلیارد ریالی بین بانک‌های دولتی کمک قابل توجهی برای رفع تنگنای مالی نظام بانکی نخواهد بود.

بودجه در این مدت نسبت به مدت مشابه سال قبل منجر شده است. جدول ۷ وضعیت مالی دولت را در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

کاهش ۱۲/۹ درصدی مبلغ اسمی درآمدها نسبت به سه ماهه اول سال قبل، هزینه‌های دولت رشد ۸/۳ درصدی داشته و این امر به رشد ۷۷ درصدی کسری

جدول ۷ - درآمدها و هزینه‌های دولت (هزار میلیارد ریال)

سه ماهه نخست ۱۳۹۴	سه ماهه نخست ۱۳۹۵	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴ (درصد)	مصوب سه ماهه نخست ۱۳۹۵	درصد تحقق ۱۳۹۵ نسبت به بودجه مصوب
۲۹۳/۲	۶۰۲/۴	-۱۲/۹	۴۲/۴	۴۲/۴
۱۴۲/۲	۲۶۴/۵	۳۰/۰	۶۹/۹	۶۹/۹
۵۰/۶	۱۳۶/۴	-۴۷/۹	۱۹/۳	۱۹/۳
۱۰۰/۱	۱۸۹/۸	-۵۶/۵	۲۳/۰	۲۳/۰
۰/۳	۱۱/۶	۱۳۱/۰	۶/۱	۶/۱
۳۸۳/۵	۶۹۱/۱	۸/۳	۶۰/۱	۶۰/۱
۳۵۹/۲	۵۴۴/۷	۲/۷	۶۷/۷	۶۷/۷
۰/۴	۱۴۶/۵	۲۶۳/۶	۱/۰	۱/۰
۲۳/۹	۰/۰	۸۸/۷	-	-
-۹۰/۳	-۸۸/۷	۷۷/۰	۱۸۰/۱	۱۸۰/۱

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه

اما پرداخت‌های عمرانی تنها یک درصد تحقق یافته‌اند. یکی از دلایل تصویب دریافت وام ۵ میلیارد دلاری از دولت روسیه همین کمبود منابع برای طرح‌های عمرانی بوده است.

در مجموع در سه ماهه نخست سال جاری کسری بودجه دولت ۸۰/۱ درصد بیش از رقم پیش‌بینی شده در بودجه مصوب بوده و با توجه به روند کند واگذاری شرکت‌های دولتی، تأمین این کسری بودجه باید از طریق انتشار اوراق دولتی یا دریافت تسهیلات از خارج انجام شود که بار مالی مضاعفی را در سال‌های آتی بر بودجه‌های سنوالتی تحمیل خواهد کرد.

درآمدهای مالیاتی با وجود رشد ۳۰ درصدی نسبت به سه ماهه اول سال قبل، تنها ۷۰ درصد از بودجه مصوب سه ماهه را پوشش داده‌اند. درآمدهای نفتی کاهش ۵۶/۵ درصدی داشته و عملکرد حدوداً ۲۳ درصدی نسبت به بودجه مصوب سه ماهه داشته‌اند که این ارقام با انتظارات رشد بخش نفت در فضای پس از برجام تناسب ندارند. کاهش ۴۷/۹ درصدی سایر درآمدهای جاری عمدتاً به دلیل افت درآمدهای حاصل از مالکیت دولت و درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات دولتی روی داده است.

در سمت هزینه‌ها، پرداخت‌های جاری معادل ۶۷/۷ درصد از بودجه مصوب بوده،

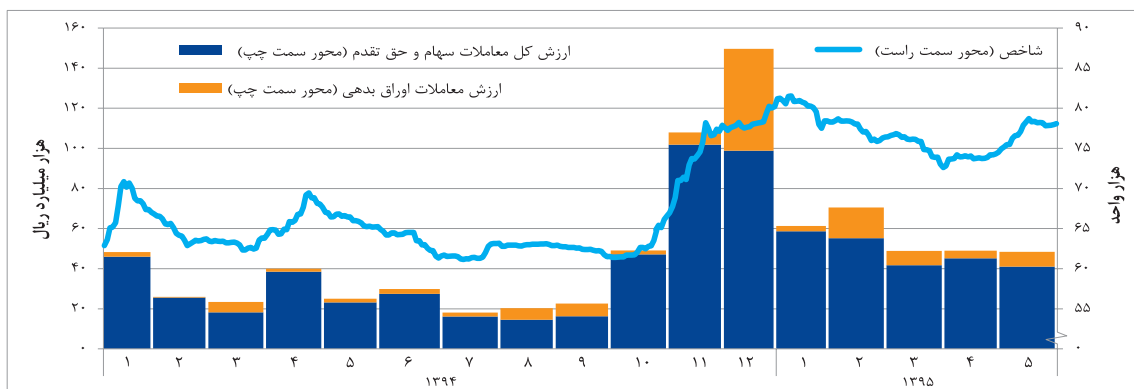
۷. بازار سرمایه

تقدم که در زمستان سال گذشته رشد بسیار بالایی را تجربه کرد و در بهمن ماه به ۱۰۱/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده بود، طی ۵ ماه ابتدایی سال ۱۳۹۵ تقریباً به طور مداوم کاهش یافت و از ۵۸/۷ هزار میلیارد ریال در فروردین ماه، به ۴۱/۰ هزار میلیارد ریال در مرداد ماه تنزل کرد. ارزش معاملات اوراق بدهی نیز طی دوره مورد بررسی نوسان زیادی داشت و از ۰/۴ هزار میلیارد ریال در اردیبهشت ماه ۱۳۹۴ تا ۵۰/۹ هزار میلیارد ریال در اسفند ماه ۱۳۹۴ متغیر بود. در ۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵ به طور متوسط در هر ماه ۲/۲ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی معامله شد. ارزش معاملات قراردادهای آتی سهام و اوراق اختیار فروش تبعی نیز در بورس تهران معمولاً بسیار ناچیز و پرنوسان است، به طوری که در ۵ ماه منتهی به مرداد ۱۳۹۵ ارزش آن در مجموع تنها ۰/۸ میلیارد ریال بوده است.

شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در پایان مرداد ماه ۱۳۹۵ به ۷۸,۰۸۶ واحد رسید که ۲,۱۳۳ واحد کمتر از مقدار آن در پایان اسفند ماه سال گذشته است. افت اخیر شاخص که از ابتدای سال شروع شده بود، تا انتهای خرداد ماه ادامه یافت اما با شروع فصل تابستان روند کلی اندکی صعودی شد و در نیمه مرداد ماه تا ۷۸,۷۰۵ واحد نیز افزایش یافت. با این حال چنانکه در نمودار ۱۰ مشاهده می‌شود، این روند صعودی دوام چندانی نداشت و مجدداً بازار با افت شاخص روبرو شد.

معاملات صورت گرفته در بورس اوراق بهادار تهران در سه مجموعه "معاملات سهام و حق تقدم"، "معاملات اوراق بدهی" و "معاملات قراردادهای آتی سهام و اوراق اختیار فروش تبعی" تقسیم‌بندی می‌شود. ارزش کل معاملات سهام و حق

نمودار ۱۰ - شاخص کل، ارزش ماهانه کل معاملات سهام و حق تقدم، و ارزش ماهانه معاملات اوراق بدهی در بورس اوراق بهادار تهران

مأخذ: گزارش عملکرد بازار اوراق بهادار، شماره‌های مختلف، بورس اوراق بهادار تهران؛ و نرم‌افزار ره‌آورد نوین ۳

۸. دیگر تحولات اقتصادی

از تیرماه سال جاری FATF (گروه ویژه اقدام مالی) محدودیت‌های اعمال شده بر مؤسسات مالی ایران را به منظور بررسی پیشرفت‌های ایران در عملیاتی کردن یک برنامه اقدام توافق شده بین ایران و این گروه برای مدت یک سال به حالت تعلیق درآورده است. گروه ویژه اقدام مالی نهادی بین‌الدولی با هدف مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم است که از سال ۲۰۰۷ ایران را در لیست سیاه قرار داده و از سال ۲۰۰۹ از اعضای خود خواسته بود که علیه ایران و مؤسسات مالی ایرانی، اقدام مشابه به عمل آورند. بسیاری از منتقدان بر این باورند که استانداردهای توصیه شده FATF به تحریم داخلی برخی از نهادها و افراد منجر خواهند شد. در حال حاضر حدود ۱۹۲ کشور به صورت مستقیم و منطقه‌ای به FATF پیوسته‌اند. پیش از این تنها ایران و کره شمالی در لیست سیاه این نهاد و مشمول اقدام متقابل بوده‌اند. بنا به گفته وزیر امور اقتصاد و دارایی، کشورهای معدودی به صورت کامل توصیه‌های FATF را اجرا می‌کنند و بنابراین پیوستن به این نهاد الزامی را برای اجرای کامل تمامی توصیه‌های FATF ایجاد نمی‌کند. در توصیه هفتم FATF به لزوم مقابله با تأمین مالی نهادها و افراد مرتبط با اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی اشاره شده، در حالی که وزیر امور اقتصاد و دارایی به عدم پذیرش این بند در برنامه اقدام مورد توافق طرفین اشاره دارد و بیان می‌کند همکاری ایران با FATF به صورت مشروط خواهد بود. از آنجایی که جزئیات برنامه اقدام مورد توافق منتشر نشده است، نمی‌توان قضاوت صحیحی در این زمینه داشت، اما می‌توان گفت که برای استفاده از فرصت‌های فضای پس‌ابرجام راهی به جز همکاری با FATF برای تسهیل نقل و انتقالات مالی بین‌المللی وجود نداشته و حتی پیاده‌سازی استانداردهای کمیته بازل تا حد زیادی به همکاری با FATF وابسته است.

یکی دیگر از تحولات مهم اخیر، اقدام بانک مرکزی در زمینه تهیه پیش‌نویس دو لایحه قانون بانک مرکزی و قانون بانکداری در راستای اصلاح نظام بانکی است. در پیش‌نویس لایحه قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، دو هیأت "سیاست‌گذاری پولی" و "نظارت" به عنوان دو رکن بانک مرکزی جایگزین شورای پول و اعتبار شده‌اند. دلیل این اتفاق تفاوت ماهیت وظایف این دو هیأت است. حتی در برخی از کشورها نهاد ناظر پولی به صورت کاملاً مستقل شکل گرفته و به ایفای نقش نظارت می‌پردازد. عدم تعیین نظام ارزی مشخص و واگذاری آن به بانک مرکزی و هیأت سیاست‌گذاری پولی مطابق با نیازهای روز اقتصادی یکی از نکات جالب توجه این پیش‌نویس است. در این پیش‌نویس هدف و اولویت اصلی بانک مرکزی حفظ ارزش پول ملی و ثبات قیمت‌ها ذکر شده است، در حالی که با تغییر شرایط اقتصادی کشور ممکن است عدم تغییر این اولویت به مصلحت اقتصادی کشور نباشد و این عدم انعطاف یکی از نقاط ضعف این پیش‌نویس لایحه محسوب می‌شود. در زمینه ورود بانک مرکزی به عملیات بازار باز، تنها اوراق منتشر شده یا تضمین شده توسط دولت در چارچوب این قانون گنجانده شده‌اند و این امر ممکن است دست بانک مرکزی را به ویژه برای مقابله با بحران‌های مالی ببندد. نکته دیگر در این پیش‌نویس تعیین نرخ حداقل ۶ درصد برای نرخ ذخیره قانونی است. این در حالی است که در بسیاری از کشورهای جهان استفاده از نرخ ذخیره قانونی عملاً از مجموعه ابزارهای سیاست پولی خارج شده و این نرخ به صفر رسیده است. بعید نیست که با تقویت صندوق ضمانت سپرده و تقویت ابزارهای دیگر سیاست‌گذاری پولی

از قبیل ورود به بازار بین بانکی و گسترش عملیات بازار باز، اقتصاد ایران برای تقویت نظام تأمین مالی به کاهش نسبت سپرده قانونی به کمتر از ۶ درصد نیاز داشته باشد، در حالی که این لایحه چنین احتمالی را در نظر نگرفته است. در ماده ۱۶ این پیش‌نویس تعیین دستوری انواع نرخ‌ها از سوی بانک مرکزی مجاز شده و تحقق این موضوع با هدف گذاری آزادسازی بازار پولی کشور در سال‌های آینده در تضاد است و البته تقویت رقابت در نظام بانکی را به چالش خواهد کشید. در پیش‌نویس لایحه جدید بانک مرکزی نیز همچون گذشته ضمانت استقلال بانک مرکزی در نحوه تعیین رییس کل، اعضای مجمع عمومی و هیأت سیاست‌گذاری پولی رعایت نشده است. در بخش هشتم این پیش‌نویس نیز چگونگی شکل‌گیری شورای فقهی بانک مرکزی با نقش مشورتی تعریف و لحاظ شده است.

طبق قانون پولی و بانکی کشور مصوب سال ۱۳۵۱، بانک مرکزی موظف است معادل یکصد درصد از اسکناس و مسکوک منتشر شده را پشتوانه طلا و ارز و اوراق بهادار دولتی و غیردولتی (ریالی) نگهداری کند، به شرط آن که ذخایر ارز و طلا کمتر از ۲۵ درصد اسکناس و مسکوک منتشر شده نشود. طبق پیش‌نویس جدید این محدودیت‌ها تا حد زیادی تسهیل شده و بانک مرکزی مجاز است دارایی‌های مشابه دیگری را به عنوان ذخیره لحاظ کند. همچنین بانک مرکزی از اعطای تسهیلات مالی به وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و واحدهای تابعه آنها منع شده است و این بانک مجاز نیست مادامی که وجوه تنخواه‌گردان خزانه در هر سال تسویه نشده است، وجوه تازه‌ای تحت این عنوان به دولت بپردازد. بانک مرکزی از خرید یا تملک اوراق بهادار صادر شده یا تضمین شده توسط دولت در عرضه‌های اولیه نیز منع شده است. این مفاد رشد پایه پولی را از محل افزایش خالص بدهی‌های دولت به بانک مرکزی کنترل می‌کند، در حالی که این بدهی‌ها در سال‌های گذشته یکی از عوامل اصلی رشد پایه پولی و نشانه‌ای از استیلای سیاست مالی بر سیاست پولی بوده‌اند.

در پیش‌نویس لایحه دیگر یعنی لایحه قانون بانکداری، تأسیس بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تنها با اخذ مجوز از بانک مرکزی مجاز اعلام شده است. البته اخیراً بانک مرکزی با همکاری وزارت تعاون مجوز تأسیس بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری تعاونی را در چارچوب قوانین و مقررات موجود صادر کرده است. در گذشته بسیاری از همین تعاونی‌ها عامل اشفتگی بازار پول شده بودند و همچنان معضل مؤسسات غیرمجاز در بازار غیرمتشکل پولی برطرف نشده است. در ماده ۳۳ این پیش‌نویس اشاره شده است که اعضای هیأت مدیره بانک باید فاقد هر گونه سمت اجرایی در بانک باشند. این مهم به اجرای بهتر حاکمیت شرکتی در بانک‌های کشور کمک خواهد کرد. البته در تبصره ۲ این ماده بانک‌های دولتی مستثنی شده‌اند و در این بانک‌ها رییس هیأت مدیره می‌تواند به عنوان مدیرعامل انتخاب شود. در عین حال در این پیش‌نویس نه تنها همچنان تعیین حداکثر نرخ‌های کارمزد و حق الوکاله بر عهده بانک مرکزی است، بلکه تعیین حداکثر نرخ کارمزد ارائه خدمات شرکت‌های اعتبارسنجی نیز از همین رویه پیروی خواهد کرد. به این ترتیب نقش مداخله‌گرانه بانک مرکزی در نرخ‌گذاری خدمات بانکی در این پیش‌نویس از بین نرفته و حتی به حوزه شرکت‌های اعتبارسنجی نیز تسری یافته است.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۴ | مهر ۱۳۹۵

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
توسط فرشید اسلامبولچی، آرین آقاییگی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷۸۰۰۰ فکس: ۸۸۷۰۱۰۹۵
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir